

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДІ

Традиційно джерелом знань був підручник, інші друковані джерела та людина. Сьогодні внесло в життя людини нове і досить потужне джерело інформації – інформаційні технології. Для користувача інформації виникає завдання не тільки знайти ту чи іншу інформацію, а в усьому загалі вибрати правильну, об'єктивну, відрізнити правдиву від фейкової тощо. Відповідно, постає нагальна проблема: формування у молоді певного рівня медіаграмотності. Медіаграмотність є складовою інформаційної культури людини та неможлива без медіаосвіти. Основа процесу формування медіаграмотності повинна бути у закладах вищої освіти педагогічного профілю, оскільки саме вчитель є тією особистістю, яка в змозі досить активно і, головне, інтенсивно, сформувати основи медіаграмотності у підростаючого покоління.

Ключові слова: медіаграмотність, медіакультура, інформаційна культура, молодь, студент, інформаційні технології, джерело інформації.

Актуальність дослідження. Впродовж останніх десятиліть суттєво змінилась загальноприйнята раніше система набуття людиною певних знань. Мова йде не тільки про зміну методик, технологій, засобів навчання і т.п., а, насамперед, про зміну джерел інформації.

Традиційно джерелом знань був підручник, інші друковані джерела та людина (батьки, вчитель, викладач і т.п.). Сьогодні внесло в життя людини нове і досить потужне джерело інформації – інформаційні технології. Інформаційні технології – це сукупність методів, виробничих і програмно-технологічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує збирання, зберігання, обробку, висновок і поширення інформації. Інформаційні технології призначені для зниження трудомісткості процесів використання інформаційних ресурсів. Як бачимо, в даному означенні відсутня людина, як джерело інформації.

Відповідно, для користувача інформації виникає завдання не тільки знайти ту чи іншу інформацію, а в усьому загалі вибрати правильну, об'єктивну, відрізнити правдиву від рейкової тощо. При використанні традиційного джерела інформації цю функцію виконували батьки, вчитель або викладач, які допомагали учневі чи студенту із загального інформаційного потоку вибрати головне, визначити основні поняття, взаємозв'язки, закономірності процесів, як науково-технічного напрямку, так і економічного чи суспільного.

Досвід роботи у закладах вищої освіти IV рівня акредитації дає можливість стверджувати наступне: студенти при написанні курсових робіт з навчальних дисциплін, а також у процесі підготовки випускної роботи бакалавра, магістра мають досить низький рівень здібностей по відбору необхідної інформації із наявних друкованих та електронних джерел. Досить часто студенти звертаються до керівника із проханням: допоможіть підібрати літературу по темі роботи, допоможіть вибрати головне (на думку студента, все, що він знайшов за ключовими словами із Інтернет-ресурсів є головне).

Виходячи із вище викладеного, постає нагальна проблема: формування у молоді певного рівня медіаграмотності. Ми акцентуємо цю проблему стосовно молоді, виходячи з наступних міркувань:

1) молодь є основним користувачем сучасних інформаційних технологій – Інтернет-ресурсів (Google, Facebook, You Tube тощо);

2) люди середнього та старшого віку, навіть при користуванні інформаційними технологіями на рівні молоді, мають певну, досить стабільну, позицію або думку відносно тих чи інших процесів, більш схильні до аналізу та синтезу отриманої інформації. Іншими словами, вони мають певний, уже сформований світогляд, що не можна сказати, особливо з огляду на вік, про молодь, зокрема підлітків.

Мета дослідження: провести теоретичний аналіз медіа грамотності молоді як педагогічної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Аналіз інформаційних ресурсів з даної проблеми показав, що "медіаграмотність" є складовою такого досить нового поняття як "інформаційна культура людини". Розглянемо це поняття детальніше. Інформаційна культура розглядається у двох аспектах:

– у широкому аспекті – це сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивні взаємодії етнічних і національних культур;

– у вузькому аспекті – це сукупність знань та умінь по ефективній інформаційній діяльності, яка досягає поставленої мети.

Інформаційна культура може розглядатися як складова частина загальної культури, орієнтована на інформаційне забезпечення людської діяльності, вона відображає досягнуті рівні організації інформаційних процесів і ефективності створення, збору, зберігання, обробки, представлення і використання інформації, що забезпечують цілісне бачення світу, його моделювання, передбачення результатів рішень, які приймаються людиною [3].

Поняття "інформаційна культура" підкреслює зв'язок інформаційного світу з духовною культурою особи, цілісність єдиного розуміння культури, окремі аспекти якої привертають увагу дослідників в різні періоди розвитку людського суспільства.

Основна тенденція в динаміці формування поняття "інформаційна культура" пов'язана з фундаментальністю і багатоаспектністю її розгляду не лише як феномену, визначеного умовами науково-технічного прогресу, електронними засобами переробки, зберігання і передачі соціальної інформації, а, передусім, як діяльній інфраструктурі, що пронизує усі епохи і цивілізації, усі сфери людської діяльності і всі етапи розвитку людини як соціальної істоти.

Інформаційна культура формується як інтегральне поняття, яке включає наступні компоненти: аудіовізуальна культура, логічна культура, семіотична культура, понятійно-термінологічна культура, комунікаційна культура, мережева культура, медіакультура. Зупинимось більш докладно на понятті "медіакультура".

Медіакультура – культура сприймання і виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки [2].

Зрозуміло, що формування медіа культури, як складової інформаційної культури особистості, неможливе без формування медіаграмотності.

Розглянемо це поняття більш докладно.

Медіаграмотність – це складова медіакультури, яка полягає у вмінні користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [2].

В основі медіаграмотності – модель, яка заохочує людей замислюватися над тим, що вони дивляться, бачать або читають. Медіаграмотність дозволяє споживачам критично аналізувати медіа повідомлення з тим, аби помічати там пропаганду, цензуру або однобокості в новинах і програмах суспільного інтересу (і причини таких дій також), а також розуміти, як такі фактори, як особа власника медіа чи модель фінансування впливають на інформацію і кут її подачі.

Медіаграмотність має на меті зробити людей досвідченими творцями і продюсерами медіа повідомлень, а також дати розуміння переваг і обмеження кожного виду медіа. Крім того, це є прямий шлях для створення незалежних медіа.

Завдання медіаграмотності в трансформації медіа споживання в активний і критичний процес, допомагаючи людям краще усвідомити потенційну маніпуляцію (особливо в рекламі та PR), а також допомогти зрозуміти роль мас-медіа та ЗМІ у формуванні громадської думки. Медіаграмотність – це результат медіаосвіти. Медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Історично медіаосвіта з'явилася як інструмент захисту від шкідливих ефектів і трендів медіа. Першою країною, яка використала цю парадигму, була Великобританія в 1930-х роках. У 1960-х із заперечення медіа перемкнулися на заперечення і критику різних видів медіа і популярної культури. У 1980-і прийшло розуміння, що ідеологічна сила медіа прийшла з натуралізацією зображення: конструйовані повідомлення зникли, оскільки підпали під категорію натуральних. Інтерес в медіаграмотності пов'язаний із споживанням зображень і картинок – так звана образотворча парадигма.

У різних країнах сучасної Європи медіаосвіта приймала різні форми. У Фінляндії вона ввійшла до переліку предметів середньої школи в 1970 році, а у заклади вищої освіти – в 1977 році. Але тільки на початку 1990-х цей курс трансформувався в медіаосвіту в сучасному розумінні. У Швеції він є обов'язковим з 1980 року. У всіх скандинавських країнах на початку 1990-х медіаосвіта відійшла від моралізаторства і перейшла до дослідницького підходу, поставивши в центрі особу учня.

Зважаючи на той факт, що ЮНЕСКО визначає медіаосвіту як пріоритетний напрям культурно-освітнього розвитку в XXI столітті, підвищення медіаграмотності населення має хороші перспективи.

У звіті, який був опублікований Всесвітнім економічним форумом у Давосі в 2017 році, одним з основних ризиків, з якими доведеться зіткнутися людям у найближчому майбутньому, названа зростаюча кіберзалежність, яка може спричинити ризики нового характеру: соціокультурний, економічний, технологічний. ЮНЕСКО підкреслює роль медіаграмотності як найважливішої компетенції цифрової епохи [4].

Дослідники медіа в поняття медіаграмотності включають наступні компетенції: отримувати доступ, аналізувати, оцінювати, відбирати, створювати і робити різні медіа. Уперше концепцію медіаграмотності стали розвивати в контексті мас-медіа, а саме її моделі трансляції, сфокусованій на пасивному споживанні медіа. Проте сьогодні пасивний глядач поступається місцем просьюмеру (слово, що складається із слів "виробник" і "споживач/консьюмер", запропоноване Елвіном Тоффлером у 1980 році), який бере участь у процесах створення/виробництва медіа. Така реальність припускає появу сукупності навичок і практик (нетворкинг, ремиксинг, завантаження контенту тощо), які відображають використання нових медіа: цифрових медіа, мобільних медіа, соціальних мереж і так далі. У такій ситуації виникли нові поняття, які краще описують екосистему нових медіа: медіаграмотність, медіа інформаційна грамотність, медіа обізнаність, медіа компетентність тощо.

Медіаграмотний індивід здатний розрізнити надійні джерела інформації, визначити роль медіа в культурі і бути відповідальним за своє розуміння впливу засобів масової комунікації, перемикаючись між різними медіа платформами.

Проаналізуємо, як проблема медіаграмотності реалізується у сучасній Україні. Так, з липня 2015 року до березня 2016 року тривав проект "Програма медіаграмотності для громадян", створений організаціями IREX, АУП та StopFake за підтримки глобального фонду миру та безпеки, уряду Канади (DFATD Canada). Основним способом підвищити медіаграмотність були тренінги, що проходили у 14 областях України. Всього у тренінгах взяли участь більше 14 тис. громадян.

Однак, слід відзначити, що останнім часом цій проблемі почала приділятися увага на рівні держави. Так, 2 лютого 2018 року Міністерством освіти і науки було презентовано проект "Вивчай та розрізняй (Learn to Discern)" – це перша в своєму роді ініціатива із медійної грамотності для середніх шкіл.

Міністр освіти та науки Лілія Гриневич вважає, що критичному мисленню та медіаграмотності необхідно навчати наскрізно на усіх предметах в школі.

Ця програма має на меті сформувати в учнів середніх шкіл України навички критичного мислення, що необхідні, аби не піддаватися впливу дезінформації та пропаганди. За програмою "Вивчай та розрізняй", у співпраці з Міністерством освіти і науки, будуть апробовані навчальні матеріали, що згодом інтегруються в існуючі навчальні програми 50 загальноосвітніх шкіл у чотирьох містах: Чернігові, Тернополі, Маріуполі та Дніпрі.

Програма фінансується посольствами США та Великої Британії в Україні. Реалізовувати програму буде IREX (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів), партнерами є Академія української преси та проект StopFake.

Під час відкриття програми в Американському домі у Києві Лілія Гриневич зазначила, що реформа шкільної освіти відбувається у час, коли Україна протидіє викликам гібридної війни.

"Для виживання нашої держави дуже важливо, щоб громадяни вміли критично мислити. Ми мусимо відверто собі сказати, що метою пересічної школи ніколи не було навчити критично мислити. Адже критично мислити означає, що людина вміє ставити запитання, а не приймає просто так на віру. Традиція ж пострадянської школи – знати правильну відповідь на запитання. Ми зараз змінюємо цю парадигму. Медіаграмотність – це необхідне вміння для сучасної особистості: ми підкреслюємо це і в концепції нової української школи, і в законі "Про освіту". Ми вдячні нашим партнерам, які допомагають нам розробити методологію інтеграції медіаграмотності в шкільні предмети" [1].

Міністри вважає, що найбільш продуктивний шлях, коли медіаграмотність є не окремим предметом, а пронизує наскрізно всі предмети й різні теми. На перший план виходить підготовка вчителя, вона зазначила: "Навчання впродовж життя особливо важливо і для вчителів, вони мають бути лідерами змін" [1].

Як бачимо, питанню медіаграмотності на сьогоднішній день приділяється значна увага. Зрозуміло, що вчителі є основними носіями нових технологій навчання та формують основи медіаграмотності. В той же час, досить широко використовуються новітні методики через YouTube, онлайн-форуми, блоги тощо. Тобто, йде поєднання традиційних та інноваційних технологій навчання та формування компетенцій медіаграмотності.

Висновок. Виходячи з вище викладеного, стає зрозумілим, що основа цього процесу повинна бути у закладах вищої освіти педагогічного профілю, оскільки саме вчитель є тією особистістю, яка в змозі досить активно і, головне, інтенсивно, сформувати основи медіаграмотності у підростаючого покоління. Формування медіаграмотності у студентів закладів вищої освіти дозволить суттєво підвищити загальний рівень інформаційної культури серед молоді та населення держави взагалі.

Використані джерела

1. Виступ Міністра освіти і науки Л. Гриневич під час презентації проекту "Вивчай та розрізняй (Learn to Discern)". URL: <http://osvita.mediasapiens.ua>. (Дата звернення: 12.03.2018)
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <http://osvita.mediasapiens.ua>. (Дата звернення: 12.03.2018)
3. Морзе Н.В. Інформаційна культура та її складові. *Українська педагогіка (освітній портал)*. Вип. 04.03.2009.
4. The Global Risks Report 2017 12th Edition. URL: <https://postnauka.ru>. (Last accessed: 12.03.2018)

Nitchenko G., Hovrych M.

THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF MEDIA LITERACY OF YOUNG PEOPLE

Modernity has brought to the human life a new and powerful source of information – information technologies.

For the user of information, there is a task not only to find particular information but, in general, also to choose the right objective information. Experience of work in a higher education institution of IV level of accreditation gives the possibility to assert that the students have quite low levels of ability for the selection of required information from printed and electronic sources.

Accordingly, there is an urgent problem: the formation in young people a certain level of media literacy. We looked this issue in relation to young people, based on the following considerations:

1) youth is the main user of modern information technologies – Internet resources;

2) people of middle and old age have a certain, stable enough position or opinion on certain processes, more inclined to the analysis and synthesis of the information received.

Media literacy is a component of information culture of the person and impossible without media education.

In the countries of modern Europe, media education is an integral part of training in institutions of secondary and higher education.

UNESCO defines media education as a priority the cultural and educational development in the XXI century.

In the report of the World Economic Forum (Davos, 2017) indicated that one of the main risks in the near future is the increasing cyberaddiction, which can lead to risks of a new nature: socio-cultural, economic, technological. UNESCO emphasizes the role of media literacy as a key competency of the digital era.

In Ukraine in 2015–2016, there was continued the project "media literacy for citizens," established by the organizations IREX, AUP and StopFake. The main way to increase media literacy was the training, which was held in 14 regions of Ukraine.

In February 2018, the Ministry of Education and Science presented the project "Learn and discern (Learn to Discern)" is the first initiative on media literacy for secondary schools.

This program aims to form in students of secondary schools of Ukraine critical thinking skills needed to resist the influence of disinformation and propaganda.

Proceeding from the above, it becomes clear that the basis of the process of formation of media literacy should be in institutions of higher education of pedagogical profile, as the teacher is the person, which is quite active and, most importantly, intensely, able to form a basis of media literacy among the younger generation.

Key words: *media literacy, media culture, information culture, youth, student, information technologies, information source*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.